

CONFRUNTAREA DE IDEI PRIVIND DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Mariana, Buican¹

Rezumat:

Realizarea Marii Uniri din 1918 a determinat crearea unui nou organism economic capabil să răspundă noilor cerințe ale societății românești.

Perioada dintre cele două războaie mondiale este considerată o etapă de dezvoltare amplă a economiei autohtone. Un rol în acest proces l-a avut și politica economică pusă în aplicare de autorități. Aceasta s-a bazat pe noile doctrine economice care s-au confruntat, având ca miză dezvoltarea economiei românești.

Curențele economice interbelice au fost: liberalismul – neoliberalismul, național - țărănismul și socialismul.

Cuvinte cheie: *Politică economică, curentul neoliberal – prin noi înșine, curentul țărănist – porțile deschise, curentul socialist.*

Clasificare JEL: N

1. Introducere

Realizarea Marii Uniri din 1918 nu a însemnat doar o simplă unire de teritorii ci și constituirea unui nou organism economic, social și politic în concordanță cu cerințele esențiale ale poporului român.

Intervalul de timp cuprins între primul și al doilea război mondial a fost considerat o perioadă de dezvoltare amplă a economiei românești, în cadrul căreia industria a cunoscut o evoluție susținută, influențând întregul organism economic al țării. Un rol deosebit în acest sens l-a avut politica economică. Astfel, legile de încurajare a întreprinzătorilor autohtoni, tarifele vamale, investițiile industriale, înlesniri acordate pentru înființarea de noi întreprinderi sau coparticiparea capitalului de stat la acestea, înființarea de instituții, au constituit cadrul necesar dezvoltării economice a României.

Schimbările survenite în economie și în raportul de forțe pe plan politic au impus modificări și în domeniul doctrinelor economice ale grupărilor politice existente în viața politică românească din perioada interbelică.

Ca și în perioada anterioară **liberalismul**, a continuat să fie principalul curent de gândire economică, s-a dezvoltat **țărănismul**, care a cunoscut o audiență crescândă în opinia publică din România, mai ales după 1926 (unirea Partidului Național Român al lui Iuliu Maniu din Transilvania cu Partidul Țărănesc al lui Ion Mihalache din Vechiul Regat), iar influența **socialismului** și a **marxismului** s-au atenuat ca urmare a sciziunii mișcării muncitorești în mai multe partide politice (socialist, social-democrat și comunist).

2. Curentele de politică economică

În perioada interbelică s-au confruntat sub aspectul teoriei și al practicii economice, promotori și susținători a două curente majore de gândire economică, grupați în jurul a două mari partide – Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc – curente care însă nu s-au identificat cu programele acestor partide care, practic, au alternat la guvernarea țării.

Adepții **curentului liberal și neoliberal** erau promotorii politicii **prin noi înșine** care viza industrializarea României și promovarea capitalului autohton. Reprezentanții acestui curent (Vintilă Brătianu, I.N. Angelescu, I.G. Duca, G. Tașcă, M. Manoilescu, Mitiță Constantinescu, Ștefan Zeletin) considerau că în România existau anumite ramuri industriale insuficient dezvoltate, iar altele nu erau orientate în mod corespunzător cu

---

¹ Lect. univ. dr., Universitatea Constantin Brâncoveanu Pitești, monica_buican@yahoo.com.

nevoile. În consecință, ei susțineau sporirea măsurilor pentru dezvoltarea ramurilor industriale deja existente, dar și dezvoltarea altora noi, elaborarea unei legislații și politici economice adecvate.

Industrializarea era în opinia lor calea cea mai sigură și singura, pentru dezvoltarea economiei naționale în ansamblu și pentru recuperarea decalajului existent între noi și celelalte țări dezvoltate ale lumii. Argumentele prezentate de liberali prin care susțineau dezvoltarea cu precădere a industriei, erau acelea că țările lipsite de această ramură economică erau supuse la numeroase efecte negative în raporturile cu celelalte țări industrializate, că insuficiența dezvoltare a industriei avea drept consecință exportul de produse cu un grad redus de prelucrare care aveau un preț redus și importul de produse industriale cu un grad ridicat de prelucrare, mult mai scumpe și de aici urmările negative în balanța comercială pe de o parte și dependența față de alte economii pe de altă parte. Economisții liberali au indicat următorii factori care impuneau industrializarea României:

- industrializarea era o formă impusă de evoluția calitativă a societății umane aflate pe o anumită treaptă de dezvoltare;
- industria era singura ramură a economiei naționale care putea să pună cel mai bine în valoare resursele naturale și umane ale țării;
- industria avea o productivitate mai mare decât celelalte ramuri ale economiei naționale;
- investițiile în industrie erau mult mai profitabile decât cele din agricultură, creând un profit mai mare și noi posibilități de plasament care puteau duce în cele din urmă la sporirea averii națiunilor;
- exportul produselor agricole nu putea acoperi valoarea importului produselor fabricate;
- dezvoltarea industriei ducea la reducerea importurilor de produse finite și la dezvoltarea exportului, determinând o creștere a balanței comerciale. (Arcadian N.P., (1936), *Industrializarea României*, București).

Neoliberalii erau adepții dezvoltării puternice a ramurilor industriale pentru ca astfel să fie satisfăcute nevoile pieței interne să se creeze astfel, posibilitatea apărării capitalului autohton în fața celui străin. Ei susțineau că dezvoltarea industriei trebuia să se bazeze pe acumulările interne de capital, pentru ca astfel să aibă loc o limitare a pătrunderii celui străin și chiar în unele ramuri o înlocuire a acestuia. Nu erau însă împotriva colaborării cu acest capital, erau de acord dar de pe poziții de egalitate.

Neoliberalii aveau chiar și o planificare cu ramurile industriale care trebuiau dezvoltate, în primul rând acele industrii care valorificau materiile prime din interior; industriile care erau capabile să valorifice anumite surse energetice; industriile grele, metalurgia și siderurgia, care furnizau mașinile și piesele de schimb pentru toate celelalte ramuri industriale, pentru agricultură și pentru comunicație; pe de altă parte industriile capabile să reducă dependența față de import, prin fabricarea unor produse în interior.

În privința mărimii stabilimentelor industriale, neoliberalii erau adepții marii industrii capitaliste, considerată mai rezistentă în fața fluctuațiilor economice dar și din punct de vedere al rentabilității față de mica industrie. Susțineau că prin natura lor anumite ramuri industriale pot impune mărimea lor, astfel, industria ușoară putea deține stabilimente industriale de mărime mică și mijlocie. Pe când industria metalurgică, a construcțiilor de mașini, prin natura ei, impunea înființarea unor întreprinderi mari.

În privința relațiilor cu capitalul străin, neoliberalii erau conștienți de existența și chiar accentuarea colaborării cu acest tip de capital, de aceea ei au militat pentru o limitare a pătrunderii capitalului străin și nu pentru o eliminare totală a lui. În consecință ei susțineau că trebuiau luate măsuri de apărare în fața pătrunderii capitalului străin, pe de o parte și măsuri de recuperare a întreprinderilor industriale și bancare deja dominate de acest capital.

În cadrul curentului liberal diferiți reprezentanți deși susțineau industrializarea, aveau opinii proprii cu privire la realizarea acestui obiectiv. Astfel, Mihail Manoilescu avea în vedere mai ales dezvoltarea forțelor productive naționale și deci posibilitatea sporirii substanțiale a productivității muncii ca pârghie hotărâtoare pentru sporirea calității activității economice la scara întregii țări și implicit ca mijloc de creștere a capacității concurențiale a produselor românești pe piața mondială și deci de îmbunătățire substanțială a poziției internaționale a țării noastre. În lucrările sale Mihail Manoilescu prezintă un sistem de indicatori, precis structurat, care aveau în vedere valorificarea maximă a materiilor prime, care trebuia să reprezinte criteriul fundamental al politici de stat în promovarea diferitelor industrii. Indicatorul calitativ propus drept criteriu de apreciere a gradului de utilizare a materiei prime într-o industrie era **coeficientul de industrializare**, stabilit ca raport între valoarea adăugată, denumită de autor *producție reală* și valoare totală a produsului. Propunea indicatori de clasificare a ramurilor industriale, pe criterii de eficiență.

Ștefan Zeletin susținea dezvoltarea industrială din rațiuni politice, din rațiuni de consolidare a independenței politice a statului, inclusiv din rațiuni de apărare națională. Tot el mai susține și principiul intervenționismului. În 1927, el susținea că *politica intervenționistă este tocmai ceea ce caracterizează în timpul de față liberalismul nou – neoliberalismul - burgheziei europene, în opunere cu vechiul liberalism clasic. Acesta din urmă se mărginește a sta privitor pasiv al vieții sociale, noul liberalism intervine însă energic, spre a împăca conflictele, a armoniza interesele, a înlătura risipe, a alina suferințe – scurt, spre a organiza. Organizarea este flamura sub care militează liberalismul nou al zilelor noastre.* (Sută-Selejan Sultana, (1992), *Doctrină și curente în gândirea economică modernă și contemporană*, Ed. All, București).

Mitiță Constantinescu vedea în industrializare atât un mijloc de sporire a potențialului economic al țării prin crearea unor **complexe industriale**, cât și o cale de atenuare a **asimetriilor** din sânul economiei naționale. (Sută N. coord. (1996), *Istoria comerțului exterior românesc*, Ed. Eficient, București.)

Discuțiile cele mai aprinse s-au purtat în jurul metodelor prin care se urmărea realizarea industrializării. Trebuia să se țină seama de importanța și urgența problemei, de dificultățile care trebuiau depășite și de tendințele noi care se manifestau în politica economică internă și externă a statelor europene dezvoltate (tendința de reorganizare a unor state industrializate, duritatea politicilor protecționiste, prețurile în creștere pe piața mondială la produsele industriale și scăderea la cele agricole).

În acest context I.N. Angelescu a subliniat importanța promovării progresului tehnic și oportunitatea creării de stabilimente industriale, compatibile cu aplicarea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

M. Manoilescu a sugerat drept criteriu de selecționare a ramurilor industriale pe acelea care realizau o productivitate a muncii mai mare decât media națională la acest indicator. Ștefan Zeletin a subliniat importanța crescândă a industriei grele pe care o considera **coloana vertebrală a întregii industrii**, iar Mitiță Constantinescu avea în vedere dublul scop al industrializării României, atât pentru satisfacerea nevoilor interne de consum, cât și pentru export, ceea ce însemna prelucrarea superioară a materiilor prime proprii și a unora din import. (Sută-Selejan Sultana, (1992), *Doctrină și curente în gândirea economică modernă și contemporană*, Ed. All, București).

Agenții economici aveau două mari probleme în legătură cu industria și anume: insuficiența capitalurilor, posibilități reduse de acumulare și concurența crescândă a mărfurilor firmelor străine. Pentru eliminarea acestor neajunsuri economiștii neoliberali din perioada interbelică au făcut apel la implicarea mai puternică a statului în acest proces atât sub aspect organizatoric (unele măsuri adoptate de dirijismul occidental) cât și sub aspect financiar (crearea de întreprinderi de stat, controlul importului și exportului, subsidii

de la buget alocate industriei etc.). (Sută N. coord. (1996), *Istoria comerțului exterior românesc*, Ed. Eficient, București.)

Un alt subiect care a determinat vii dezbateri în rândul economiștilor neoliberali a fost legat de politica economică externă a României interbelice.

O primă problemă a fost legată de realitățile comerciale existente pe plan extern. Literatura de specialitate susținea că dominantă era teoria costurilor comparative și a avantajelor relative în comerțul internațional, care preconiza liberul schimb ca politică economică universal valabilă, pe când în practică majoritatea țărilor promovau o politică protecționistă accentuată. Cea mai substanțială contribuție în această privință a fost adusă de Mihail Manoilescu, acesta afirma *liberul schimb nu înseamnă pentru o țară posibilitatea de a-și organiza producția după interesele ei, dimpotrivă. Această libertate și această independență o oferă numai protecționismul. O doctrină a liberului schimb care nu ar fi bazată pe situația actuală a lumii nu mai este o teorie științifică; ea nu mai este o doctrină. Ea este o prejudecată...Ideea libertății nu are nimic de-a face cu liberul schimb. El nu înseamnă niciodată libertatea industriilor și nici a producției...Dacă libertatea politică înseamnă protecție pentru cei slabi, atunci libertatea economică înseamnă victoria celui mai tare.* (Manoilescu M, (1986) *Forțele naționale productive și comerțul exterior. Teoria protecționismului și a schimbului internațional*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București).

În aceste condiții specialiștii români trebuiau să opteze pentru o politică și să justifice alegerea făcută.

Neoliberalii, care își revendicau originea de la vechii liberali și care erau promotorii ideii că industrializarea României nu era posibilă fără o politică protecționistă în planul politicii economice externe, vor merge în continuare pe aceeași linie.

Ștefan Zeletin a combinat această problemă cu cea a poziției față de capitalul străin și a sugerat o formulă mai flexibilă de rezolvare a ambelor probleme sintetizată în sintagma **porți închise pentru mărfurile străine, dar deschise pentru capitalurile străine.**

Țărăniștii - ulterior **național-țărăniștii** - erau adepții politicii **porților deschise**. Doctrina țărănistă exprima opțiunile de politică economică ale unor gânditori cu vederi democratice care se interesau de soarta țărănimii în secolul XX și care respingeau atât ideile liberale cât și pe cele socialiste.

Elementul definitoriu al țărănismului ca politică economică, era sprijinirea pe țărănime (considerată ca o clasă socială omogenă) și apărarea proprietății private mici și mijlocii. În viziunea lor țărănimea avea interese specifice, diferite de ale marii burghezii industriale și financiare, reprezentate de liberali, cât și de interesele proletariatului industrial, reprezentat de diferite partide social – democratice.

Fiind ostili liberalismului, neoliberalismului, colectivismului, național-țărăniștii acordau prioritate agriculturii în cadrul economiei naționale, lăsând industria pe plan secundar și subordonând-o agriculturii. În consecință ei dezaprobă politica de protejare a industriei naționale, pe care o considerau artificială (industrie de seră) și se pronunță pentru libera pătrundere a mărfurilor și capitalurilor străine pe piața internă a României. (Sută-Selejan Sultana, (2000), *Doctrină economice*, Ed. Independența economică, Pitești.)

Național-țărăniștii erau ostili industrializării, cultivând în continuare prejudecata că românii nu erau pricepuți în acest domeniu sau că nu vor putea acumula capitalurile necesare. După părerea lui Virgil Madgearu, dezvoltarea capitalismului în țările din răsăritul Europei a fost limitată de slaba dezvoltare a pieței interne în general, a cererii de produse industriale din partea țărănimii, în special, ceea ce a imprimat evoluției economiei românești caracteristici specifice. (Madgearu V. (1995) *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, Ed. Științifică, București.)

Ulterior, datorită evoluției lucrurilor pe plan intern și extern, unii dintre teoreticienii țărăniști (Virgil N. Madgearu) și-au reconsiderat poziția, observând că unele țări puternic

industrializate manifestau preocupări de reorganizare a economiei, pentru dezvoltarea și a agriculturii, și în acest context considerau justificată preocuparea țărilor agrare de a-și dezvolta industria proprie și de a o proteja până se consolidează.

În acest sens, Virgil N. Madgearu va accepta ideea folosirii protecționismului vamal de către țările mici și mai puțin dezvoltate pentru a-și apăra industria, pornind de la constatarea unor inconveniente legate de pătrunderea capitalurilor străine pe piața țărilor agricole și de dezavantajele pe care le aveau acestea în relațiile comerciale cu țările dezvoltate și puternic industrializate.

Doctrina economică național-țărănistă era considerată în epocă una fiabilă. Cu toate acestea situația excepțională a vieții economice din perioada marii crize economice din anii 1929-1933, a impus soluții radicale care nu au permis punerea în practică a acestei concepții economice. În acea perioadă, dificultățile interne și externe au obligat oamenii politici aflați la putere să abandoneze **politica porților deschise** și să adopte măsuri protecționiste și chiar dirijiste. (Mureșan Maria, Mureșan D. (1998) *Istoria economiei*, Ed. Economică, București.)

În ce privește poziția celorlalte curente de politică economică față de industrializarea României în perioada interbelică, trebuie remarcat faptul că socialiștii de toate categoriile (de la social-democrați la comuniști) erau favorabili acestui obiectiv, dar criticau calea și metodele prin care se urmărea industrializarea țării.

Socialiștii calificau economia românească ca fiind imperialistă, subaprecia potențialul de progres al burgheziei, ignorau diferitele particularități ale păturii țărănești, preluau fără să cizeleze teza tradiționalistă a gândirii socialiste marxiste privind inevitabilitatea și inițiativa înlocuirii capitalismului cu socialismul, subaprecierea rolului altor partide democratice în lupta pentru dezvoltarea economică a țării.

Gândirea economică a socialiștilor și social-democraților din România a avut ca punct de plecare ideea marxistă a luptei de clasă ca modalitate de rezolvare a problemelor social-economice. Ei susțineau interesele clasei muncitoare și a păturii sărace din mediul rural. În rândul acestora au existat deosebiri de opinii, astfel, social-democrații, au fost preocupați de problemele economice imediate ale clasei muncitoare, au militat pentru reforme în cadrul economiei existente. (Sută-Selejan Sultana, (1992), *Doctrine și curente în gândirea economică modernă și contemporană*, Ed. All, București).

Au optat pentru dezvoltarea industriei naționale și protejarea ei, ca suport al dezvoltării clasei muncitoare Prin aceste idei, socialiștii erau mai aproape de neoliberalii, dar în același timp s-au disociat de ei s-au apropiat de țărăniști în legătură cu preocuparea de dezvoltare a agriculturii și alianța cu țărănimea muncitoare, dezavuând iluziile romantice ale țărăniștilor în această privință. (Pătrășcanu L. (1996) *Sub trei dictaturi*, Ed.100+1 Gramar, București.)

3. Concluzii

O mare parte dintre ideile economice existente în perioada interbelică, au fost puse în practică sub forma unor măsuri legislative, mai ales pe perioada guvernării celor două partide, și anume: Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc.

Ca exemplu liberalii au elaborat următoarele legi economice: legea pentru comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului prin care se oferea condiții avantajoase capitalului privat în caz de coparticipare la întreprinderile economice ale statului, prin această lege se urmărea promovarea capitalului autohton în industrie. Au fost adoptate legi în vederea promovării unei politici energetice coerente și sistematice la nivelul întregului stat. Legea minelor prin care se stabileau noi coordonate de exploatare și valorificare a resurselor de către autorități.

Decretul privind înființarea de fabrici pentru produse nefabricate în țară oferea anumitor întreprinderi condiții avantajoase la importul de utilaje, precum și dreptul de monopol pe o perioadă de 16-36 de luni asupra pieței de desfacere.

Alături de măsurile legislative menite să încurajeze investiția și efortul capitalului autohton, au fost adoptate în această perioadă și tarife vamale care au avut un caracter protecționist.

Marea criză economică a afectat evoluția economiei românești, dar depășirea acestui moment și înviorarea rapidă au fost posibile ca urmare a intensificării politicii economice de intervenționism statal, care s-a manifestat prin adoptarea unor măsuri cum ar fi: contingentarea importurilor, controlul devizelor, sporirea unor taxe vamale la import, investiții, sporirea volumului comenzilor de stat acordate industriei, avantaje de ordin fiscal, etc.

Efectul tuturor acestor măsuri a fost cel de modificare a caracterului economiei naționale, de la unul predominant agrar cum era la începutul perioadei la unul agrar-industrial la sfârșitul perioadei. A avut loc o creștere a rolului industriei la realizarea produsului social și a venitului național. Astfel, în 1939 venitul național se producea în proporție de 30,8% în industrie și de 38,1% în agricultură, iar restul în celelalte ramuri economice.

Bibliografie:

1. Arcadian N.P., (1936), *Industrializarea României*, București.
2. Madgearu N. Virgil, (1995), *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, Ed. Științifică, București.
3. Manoilescu Mihail, (1986), *Forțele naționale productive și comerțul exterior. Teoria protecționismului și a schimbului internațional*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București.
4. Mureșan Maria, Mureșan Dumitru, (1998), *Istoria economiei*, Ed. Economică, București.
5. Pătrășcanu Lucrețiu (1996) *Sub trei dictaturi*, Ed. 100+1 Gramar, București.
6. Scurtu Ion, (1996), *Istoria României în anii 1918-1940*, Ed. Didactică și Pedagogică, București.
7. Sută-Selejan Sultana, (1992), *Doctrine și curente în gândirea economică modernă și contemporană*, Ed. All, București.
8. Sută-Selejan Sultana, (2000), *Doctrine economice*, Ed. Independența economică, Pitești.
9. Sută Nicolae (coord.) (1996), *Istoria comerțului exterior românesc*, Ed. Eficient, București.